

ВІДМІННІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВІД ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Державна соціальна допомога та державне соціальне страхування — це одні з основних організаційно-правових форм соціального забезпечення в Україні.

Соціальна допомога — це одна з основних форм підтримки державою осіб, чие матеріальне становище з різних причин не відповідає загальноприйнятому рівню забезпечення або є нижчим від межі забезпеченості, визначеної законодавством. Сьогодні матеріальну підтримку в рамках державної соціальної допомоги щомісячно отримують понад три мільйони родин і громадян з низькими рівнями доходів. Загальні бюджетні видатки, що спрямовуються на підтримку цих категорій осіб через виплату різних видів допомог, сягають майже 3 млрд грн.

Отже, соціальна допомога є однією з гарантій держави, яка надається найбільш уразливим верствам населення в разі настання певних соціальних ризиків. Завданням соціальної допомоги є полегшення матеріального стану людей, які опинилися у скрутному матеріальному становищі та потребують підтримки з боку держави, незалежно від їхньої трудової діяльності та наявності страхового стажу.

Державна соціальна допомога має властиві лише їй правові ознаки і особливості, які відрізняють її від інших видів матеріального забезпечення і соціальних послуг, в тому числі і від виплат за соціальним страхуванням.

Такими ознаками і особливостями державної соціальної допомоги є:

— законодавче визначення умов і порядку призначення і виплати допомог, що означає право громадян вимагати від відповідних державних органів за наявності передбачених законом обставин призначення того чи іншого виду соціальної допомоги і, відповідно, обов'язок відповідних державних органів за результатами розгляду поданих документів вирішити питання про призначення чи відмову в призначенні відповідної допомоги;

— відсутність єдиного законодавчого акта, який би вміщував в себе усю систему державної соціальної допомоги;

— надання державної соціальної допомоги у грошовій (наприклад, компенсації, допомоги) та натуральній (наприклад, забезпечення продуктами харчування, одягом, взуттям, ліками тощо) формах, а також у формі соціального обслуговування (наприклад, надання соціальних послуг);

— адресність соціальної допомоги, що передбачає цільову спрямованість допомоги, яка виявляється в матеріальній підтримці громадян, які в силу тих чи інших соціальних випадків (тимчасова втрата працездатності, збільшення витрат у сім'ї, пов'язаних з народженням або похованням тощо) потребують такої допомоги;

— фінансування соціальної допомоги за рахунок Державного бюджету (як правило, таке фінансування здійснюється у вигляді перерахування субвенцій до місцевих бюджетів);

— можливість отримання особою державної соціальної допомоги незалежно від інших джерел її існування (наприклад, допомога по народженню дитини, допомога при усиновленні дитини, допомога на дітей одиноким матерям);

— незалежність державної соціальної допомоги від трудової діяльності особи, сплати нею внесків до страхових фондів та наявності у неї страхового стажу;

— безоплатність та безеквівалентність державної соціальної допомоги;

— обмеженість виплат за соціальною допомогою визначеним періодом (наприклад, допомоги на дітей виплачуються до досягнення ними відповідного віку, допомоги малозабезпеченим сім'ям надаються терміном на шість місяців тощо);

— соціальна допомога надається, як правило, з врахуванням рівня доходу, який має особа, що потребує такої допомоги. У деяких випадках розмір допомоги може встановлюватися у твердій сумі, у відсотковому значенні до величини прожиткового мінімуму (наприклад, допомога дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства) або співвідноситься з гарантованим рівнем забезпечення такого мінімуму (наприклад, допомога малозабезпеченим сім'ям).

Таким чином, особливістю сфери соціальної допомоги є те, що у загальному вигляді обов'язок щодо організації і надання соціальної допомоги покладається на державу. Держава бере на себе виконання соціально-забезпечувальної функції, яка складає частину загальної спрямованості держави щодо забезпечення прав і свобод громадян та їх гарантій (ст. 3 Конституції України) [1, ст. 3].

Отже, під допомогоюми з соціального забезпечення можна розуміти гарантовані законодавством разові або періодичні (щомісячні) грошові виплати, які надаються з метою матеріальної підтримки громадян, що в силу визначених законом соціальних випадків потребують такої допомоги незалежно від наявності у них будь-яких інших джерел доходів.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування — це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом [2, ст. 1].

Основна мета соціального страхування — забезпечити достатній рівень компенсації доходу працюючих у разі втрати ними працездатності (повної, часткової чи тимчасової) або роботи й проведення у зв'язку з цим реабілітаційних заходів.

Таким чином, соціальне страхування уявляє собою таку організаційно-правову форму державного соціального забезпечення, яка базується на виплатах зі спеціальних фондів, що створюються за рахунок внесків роботодавців, застрахованих працівників та інших джерел.

Можна виділити характерні ознаки і особливості державного соціального страхування:

— законодавче визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування;

— передумовою виникнення страхових правовідносин та здійснення виплат за соціальним страхуванням виступають соціальні (страхові) ризики (каліцтво, смерть внаслідок нещасного випадку, хвороба, безробіття, втрата працездатності, народження, смерть, досягнення певного віку тощо);

— надання застрахованим особам матеріального забезпечення та соціальних послуг, визначених законом;

— імовірний характер відносин, який передбачає неможливість визначення заздалегідь конкретного страховика, час настання страхового випадку, виплат, які повинні здійснюватися у такому випадку тощо;

— обов'язковість сплати особами, визначеними законом, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

— фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг у сфері соціального страхування за рахунок коштів страхових фондів;

— поворотність коштів соціального страхування, що полягає в тому, що страхові платежі, які здійснювалися застрахованою особою після акумулювання їх у відповідному страховому фонді, підлягають виплаті застрахованій особі (за відрахуванням передбачених законом витрат) у разі настання страхового випадку;

— цільове використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, тобто витрачання страхових ресурсів здійснюється виключно в чітко визначених випадках, що обумовлено умовами договору;

— виплати за соціальним страхуванням надаються незалежно від матеріального стану особи (наприклад, пенсії, допомога по тимчасовій непрацездатності, допомога по безробіттю тощо), але залежно від трудової діяльності особи, сплати нею внесків до страхових фондів та наявності у неї страхового стажу;

— для отримання виплат за соціальним страхуванням основною умовою є те, щоб людина була застрахована в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Цим вона отримує право на пенсії, допомоги та інші виплати і соціальні послуги.

Таким чином, соціальне страхування пов'язано зі збором страхових сум лише в сфері праці, все інше населення не притягується до участі в такому страхуванні. Однак це не позбавляє права громадян приймати участь в різних формах добровільного страхування.

Отже, через систему державного соціального страхування здійснюються такі виплати: допомоги у зв'язку із тимчасовою, частковою чи повною втратою працездатності; трудовим каліцтвом або професійним захворюванням; з безробіття; допомоги по вагітності та пологах; на поховання; пенсії; компенсація вартості путівок на лікування й відпочинок та ін.

Через систему державної соціальної допомоги здійснюються наступні виплати: допомоги у зв'язку з загальним захворюванням; інвалідам; у зв'язку

з малозабезпеченістю; допомоги по вагітності та пологах; по догляду за дітьми; допомоги особам, які не мають право на пенсію; дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів; житлові субсидії та ін.

Суб'єктами соціальної допомоги та соціального страхування є фізичні особи, які потребують такої допомоги та відповідні органи, які зобов'язані призначити і надавати матеріальне забезпечення. У зв'язку з цим існують відмінності за суб'єктами призначення та отримання виплат за державною соціальною допомогою та державним соціальним страхуванням.

Так, право на матеріальне забезпечення за державним соціальним страхуванням забезпечується особам, які застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та сплачують відповідні внески до страхових фондів.

Суб'єктами соціального страхування є страховики — цільові страхові фонди (з пенсійного страхування; медичного страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; страхування на випадок безробіття), страхувальники (роботодавці, а в окремих випадках — застраховані особи), застраховані особи, а в окремих випадках — члени їх сімей.

Право на державну соціальну допомогу мають особи, які не застраховані у системі загальнообов'язкового соціального страхування, а також особи, які хоч і є застрахованими, але їхні доходи внаслідок об'єктивних причин знизилися нижче за прожитковий мінімум, встановлений законом.

Державна соціальна допомога призначається та виплачується органами соціального захисту населення. Виплати у рамках соціального страхування здійснюються на підприємствах роботодавцями за рахунок коштів страхових фондів.

Фінансове забезпечення при соціальному страхуванні особи здійснюється за рахунок страхових внесків роботодавця і працівника, які акумулюються у соціальних страхових фондах, а при забезпеченні соціальною допомогою — за рахунок державного й комунальних бюджетів.

Державні соціальні допомоги не пов'язані із загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Вони мають так званий адресний характер і їх розмір, як правило, значно нижче, ніж соціальні виплати, які здійснюються за рахунок соціального страхування. Отже, в умовах переходу України до ринкової економіки соціальна допомога слугує додатковим до виплат із фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування джерелом матеріального підтримання життєвого рівня населення.

Таким чином, можна виділити основні відмінності державної соціальної допомоги від виплат за державним соціальним страхуванням:

- за джерелом фінансування виплат;
- за суб'єктами отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг;
- за суб'єктами надання матеріального забезпечення та соціальних послуг;
- за розмірами матеріального забезпечення;

- за періодом, на який призначаються виплати;
- державна соціальна допомога надається за принципом адресності та при її призначенні може враховуватися рівень доходу, який має особа, що її потребує.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 року № 16/98-ВР // Офіційний вісник України. 1998. № 6. Ст. 219.
3. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1 черв. 2000 р. № 1768-III // Офіційний вісник України. — 2000. — № 26. — Ст. 1078.

Анотація

Тарасенко В. С. Відмінність державної соціальної допомоги від державного соціального страхування. — Стаття.

Стаття присвячена визначенню правових ознак та особливостей, які відрізняють державну соціальну допомогу від матеріального забезпечення за державним соціальним страхуванням. У статті пропонуються критерії, за якими можна встановити такі відмінності.

Ключові слова: державна соціальна допомога, державне соціальне страхування, відмінності державної соціальної допомоги від виплат за державним соціальним страхуванням.

Аннотация

Тарасенко В. С. Отличие государственной социальной помощи от государственного социального страхования. — Статья.

Статья посвящена определению признаков и особенностей, отличающих государственную социальную помощь от материального обеспечения по социальному страхованию. В статье предлагаются критерии, по которым можно установить такие отличия.

Ключевые слова: государственная социальная помощь, государственное социальное страхование, отличие государственной социальной помощи от выплат по государственному социальному страхованию.

Summary

Tarasenko V. S. Difference between social support and social insurance. — Article.

This article deals with defining the legal features and peculiarities which differ state social support from material support under social insurance. The criteria according to which we can distinguish such peculiarities are offered in the given article.

Keywords: state social support, state social insurance, peculiarities of state social support and state social insurance payments.